

Talouden tasapainottamisohjelma

Kunnanhallitus 11.12.2023 § 263

216/02.02.02.00/2023

Viimeisen viidentoista vuoden aikana talouden sopeuttamistarvetta on ollut useina vuosina, vaikka viidentoista vuoden aikana kunnan tilinpäätös on ollut ylijäämäinen kymmenen kertaa ja alijäämäinen vain viisi kertaa. Taseessa on ollut kattamatonta alijäämää vuosina 2007–2015. Ajanjaksolla toteutettujen investointien seurauksena poistotaso on noussut 2,5-kertaiseksi ollen kuitenkin edelleen kehyskunnaksi varsin maltillisella tasolla.

Talouden tasapainotusohjelman johdannossa on pyritty kuvaamaan kunnan pidemmän aikavälin taloustilannetta ja sen taustoja. Vuosina 2019 ja 2023 ulkopuolisella taholla toteutetut kuntavertailut osoittavat, ettei kunnan taloushaasteiden taustalla pääsääntöisesti ole tehottomasti järjestetyt palvelut. Verorahoituksen (verot + valtionosuudet) matala taso suhteellisen korkeasta tuloveroprosentista huolimatta on pakottanut pitämään kustannustason matalana. Alijäämien vuoksi vuosien varrella tehdyt erilaiset säästö- ja sopeutustoimet ovat osaltaan vahvistaneet tätä vaikutusta. Syksyllä 2023 tehdyssä talousanalyysissä Liperin kunnan palvelutuotannon menojen ja tulojen erotus oli 9 prosenttia kuntien keskiarvoa pienempi.

Soteuudistuksen rahoitusmallin takia Liperin kunnan valtionosuudet pienentyvät vuodelle 2024 yli kolme miljoonaa euroa, mikä tarkoittaa sitä, että keskimääräistä tehokkaammasta palvelutuotannosta huolimatta talouden sopeuttamispaineet jatkuvat.

Taseeseen kertyneet ylijäämät käytettiin vuonna 2022, milloin kunnan tilinpäätöstä rasitti etenkin kunnan 4,56 miljoonan euron osuus Siun soten loppulaskusta. Samaan aikaan poistot kasvoivat kouluinvestointien valmistuessa ja korkokustannukset kasvoivat korkotason noustessa. Talouden sopeutustyö aloitettiin jo ennakkotietojen pohjalta heti vuoden 2023 alussa ja talous- ja strategiatyöryhmä perustettiin maaliskuussa.

Talouden tasapainottamistoimien toteutustavaksi valittiin aiemmista poikkeava tapa ja toimenpiteitä vietiin päätöksentekoon heti talous- ja strategiatyöryhmän työskentelyn alettua. Samoin talousarviomuutoksia tehtiin sitä mukaa, kun toimenpiteiden toteutusaika ja euromäärät olivat riittävällä tasolla arvioitavissa. Yhtä aikaa valmisteltiin kertaluontoisia vuotta 2023 koskevia toimia ja rakenteellisia toimia, joilla saatiin vaikutuksia jo vuodelle 2023. Valmistelussa oli koko ajan myös rakenteellisia toimia, joilla pystyttiin vastaamaan vuoden 2024

talousarvioraamin vaatimaan kustannustason nousun pysäyttämiseen. Valitulla tavalla positiivisia talousvaikutuksia saatiin nopeasti aikaan. Perinteisempi tapa olisi ollut valmistella toimenpiteitä pidempään ja tuoda ne yhtenä pakettina päätöksentekoon. Taseen ylijäämän pienentyminen 230 000 euroon vuoden 2022 tilinpäätöksessä ei kuitenkaan mahdollistanut viivyttelyä talouden tasapainottamistoimien valmistelussa ja toteutuksessa.

Ulkopuolisen tahon syksyllä 2023 toteuttaman toiminta- ja talousanalyysin perusteella nollatulokseen pääseminen vuonna 2024 vaatisi 4,2 miljoonan euron sopeutustoimet. Analyysissä vuoden 2023 lähtötaso sisältää jo toukokuussa 2023 hyväksytyyn käyttötalouden 770 000 euron säästöpakettin, eli ilman tätä ero nollatulokseen muodostuisi vielä suuremmaksi. Ilman sote-uudistuksen rahoitusmallista aiheutuvaa merkittävää valtionosuuksien pienentymistäkin kunnalla olisi sopeuttamistarvetta, mutta sen kokoluokka olisi huomattavasti nykytilannetta pienempi. Vuoden 2024 talousarvioraami asetettiin niin, että siihen pääseminen vaati 1,4 M€ talousarvioon sisältyvät sopeutustoimet.

Tasapainottamisohjelmassa on yhteenveto vuonna 2023 päätetyistä ja toteutetuista sopeutustoimista. Näiden yhteisvaikutus käyttötalouteen on hieman yli miljoona euroa ja investointeihin 1,5 miljoonaa euroa. Tällä hetkellä näkymä on, että päätettyjen toimenpiteiden talousvaikutukset tulevat toteutumaan arvioitua parempina.

Tasapainottamisohjelmassa on kuvattu osa-alueittain vuoden 2024 talousarvion sisältämät sopeuttamistoimenpiteet. Näiden avulla talousarvioesitys on lopulta 0,6 miljoonaa euroa talousarvioraamia parempi. Vuoden 2024 talousarvioesitys sisältää siis vähemmän euroja kuin vuoden 2023 muutettu talousarvio, johon puolestaan sisältyy jo tänä vuonna tehtyjä toimenpiteitä.

Henkilöstömenot muodostavat lähes puolet kunnan toimintakuluista. Tämän vuoksi talous- ja strategiatyöryhmän yksi painopiste alusta saakka on ollut vapaaehtoisiin järjestelyihin perustuvat henkilöstökulujen pienentymiset. Vapaaehtoisilla järjestelyillä tarkoitetaan tässä yhteydessä määräaikaisten työsuhteiden vähentämistä määräaikaisuuksien päättyessä, avoimeksi tulevien vakituisten vakanssien tehtäväjärjestelyjä niin, ettei vakanssia täytetä sekä erilaisten palkattomien vapaiden vuoksi tyhjiksi jäävien vakanssien tehtäväjärjestelyjä niin, ettei sijaista palkata. Koko kuntaa koskevaa yhteistoimintamenettelyä ei ole käynnistetty, koska talous- ja strategiatyöryhmä arvioi, että vapaaehtoisin järjestelyin saadaan talousvaikutuksia nopeammin ja päästään parempaan lopputulokseen kaikkien osapuolten kannalta.

Syksyn 2023 aikana saavutettiin kymmentä henkilötyövuotta vastaava säästö ja elokuussa 2024 toteutuneiden ja suunniteltujen järjestelyjen kokonaismäärä on jo 24 henkilötyövuotta, mikä vastaa keskimääräisellä yhden henkilötyövuoden palkkakustannuksella sivukuluineen noin 1,25 miljoonaa euroa.

Johtoryhmä, esihenkilöt ja henkilöstö ovat sitoutuneet erinomaisesti erilaisten vapaaehtoisten henkilöstöjärjestelyjen ja muiden sopeutustoimien toteuttamiseen. Taloustilanteen tiukkuus on tunnistettu keskimäärin hyvin. Talous- ja strategiatyöryhmän asettamat tavoitteet ja tuki sopeutustoimien toteutukselle on ollut olennainen osa talouden tasapainottamistoimien onnistumiselle.

Sopeuttamistoimien ollessa laskennallisesti lähes kymmenen prosenttia kunnan nettomenoja kuvaavasta toimintakatteesta näkyvät vaikutukset väkisinkin myös kuntalaisten palveluissa ja maksuissa. Sopeuttamistoimia on kuitenkin pyritty toteuttamaan niin, että vaikutukset kuntalaisten palveluihin pystyttäisiin pitämään mahdollisimman pieninä.

Tasapainotusohjelmassa kuvatuilla toimilla pystytään vastaamaan ilman sote-uudistustakin olleeseen kunnan omasta toiminnasta aiheutuvaan sopeuttamistarpeeseen ja kompensoimaan osa sote-uudistuksen rahoitusmallista aiheutuvasta valtionosuuksien vähentymisestä vuodesta 2024 alkaen. Valtionosuuksien vähentyminen vastaa kuitenkin kymmentä prosenttia kunnan toimintakatteesta, joten talouden sopeuttamistarvetta jää merkittävässä määrin tuleville vuosille.

Vaikutusten arviointi	Talouden tasapainottaminen
Valmistelija	Talousjohtaja
Esittelijä	Kunnanjohtaja
Päätösehdotus	Kunnanhallitus käsittelee liitteenä olevan talouden tasapainottamisohjelman ja esittää valtuustolle tasapainottamisohjelman hyväksymistä.
Päätös	Hyväksyttiin päätösehdotus.
Ote	valtuusto
Lisätietoja	talousjohtaja, p. 050 464 6663